

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI

AYT

**Şiirde Ölçü-Kafiye ve
Konularına Göre Şiir Türleri**

ORDU-ÖDM

ŞİİRDE AHENK UNSURLARI

- Ölçü
- Redif
- Uyak
- Uyak Düzeni
- Asonans
- Aliterasyon
- Nakarat
- Ses Akışı
- Kelime Tekrarı

ÖLÇÜ

- Hece sayısı ve hecelerdeki uzunluk-kısalık, açıklık-kapalılık kuralıdır.
- Türk edebiyatında ilk şiir örneklerinden itibaren hece sayısına dayanan hece ölçüsü kullanılmıştır.
- İslamiyet Etkisinde Gelişen Türk Edebiyat Dönemi ile birlikte aruz ölçüsü de kullanılmaya başlanmıştır.
- Servetifünun Dönemi'nde ise serbest ölçü edebiyatımızda yerini almıştır.
- Halk şiirinde genellikle hece ölçüsü kullanılırken divan şiirinde aruz ölçüsü tercih edilmiştir.
- Gerek hece ölçüsü gerekse aruz ölçüsüyle yazılan şiirlerde ölçü kalıpları içinde durma yerleri vardır. Buna durak denir.

➤ ÖLÇÜ

Hece Ölçüsü: Dizelerdeki hece sayılarının eşitliğine dayanan ölçüdür.

➤ Millî ölçümüdür. 7'li, 8'li ve 11'li kalıpları yaygın kullanılır.

Boşa aranırdım, boşa daldardım

Açıldım engine kıyına vardım

Canım pahasına inci çıkardım

Bir sağlam ipliğe dizemiyorum.

Behçet Kemal Çağlar

Aruz Ölçüsü: Dizelerdeki hecelerin açık (kısa) ve kapalı (uzun) oluşlarına dayanan ölçü türüdür. Divan şiirinde kullanılır.

Bin atlı akınlarda çocuklar gibi şendik

Bin atlı o gün dev gibi bir orduyu yendik

Yahya Kemal Beyatlı

— — • / • — — • / • — — • / • — —

mef'ûlü / mefâîlü / mefâîlü / feûlün

➤ REDİF

REDİF: Dize sonlarında tekrarlanan, aynı harflerden oluşan, aynı görev ve anlamdaki ekler, kelimeler ve kelime gruplarıdır.

NOT: Redif, kafiye den önce aranır.

*Kara kaşların çatar
Kirpikleri ok atar
Ağzı dükkân açmış
Yanakları gül satar*

*Ne doğan güne hükmüm geçer
Ne hâlden anlayan bulunur
Ah aklımdan ölümüm geçer
Sonra bu kuş, bu bahçe, bu nur*

*Cihân-ârâ cihân içredir ârâyı bilmezler
Ol mâhîler ki deryâ içredir deryâyı bilmezler*

➤ **UYAK
(KAFİYE)**

UYAK (KAFİYE): Şiirde iki veya daha çok dize arasındaki farklı anlam ve görevdeki seslerin, kelimelerin benzerliğidir.

- Uyak, genellikle dize sonlarında aranır.
- Yarım, tam, zengin, tunç ve cinaslı uyak olmak üzere beşe ayrılır.

Yarım Uyak: Tek ses benzerliğine dayanan uyaktır.

*Aşkın ateşidir sinemi yakan
Lütfuna erer mi cevri ni çeken*

(Yak ve çek sözcüklerine gelen -an ve -en eki aynı görevi yapan ekler olduğu için rediftir. -k sesleri ise yarım uyaktır.)

Tam Uyak: İki ses benzerliğine dayanan uyaktır.

*Dedem koynunda yattıkça benimsin ey güzel toprak
Neler yapmış bu millet, en yakın tarihine bir sor, bak*

NOT: â, î ve û sesleri uzun hece olduğu için iki ses değerindedir. Bu durumda bu sesler tek başına uyak olduğunda tam uyak kabul edilir.

➤ **UYAK**
(KAFİYE)

Zengin Uyak: İki'den fazla ses benzerliğine dayanan uyaktır.

*Uçun kuşlar uçun doğduğum yere
Şimdi dağlarında mor sümbül vardır.
Ormanlar koynunda bir serin dere
Dikenler içinde sarı gül vardır.*

Rıza Tevfik Bölükbaşı

Tunç Uyak: Dize sonundaki bir kelimenin başka bir dize sonundaki bir kelime içinde yer alması ile oluşan uyaktır.

*Yokuşlar kaybolur çıkarız **düze**
Kavuşuruz sonu gelmez **gündüze***

Cinaslı Uyak: Sesteş (eş sesli) sözcüklerle yapılan uyak çeşididir.

*Niçin kondun a bülbül
Kapımdaki **asmaya**
Ben yârimden ayrılmam
Götürseler **asmaya***

➤ UYAK DÜZENİ

DÜZ UYAK

..... a
..... a
..... a
..... a (b)

(aa/bb/cc...)

SARMAL UYAK

..... a
..... b
..... b
..... a

ÇAPRAZ UYAK

..... a
..... b
..... a
..... b

MÂNİ TİPİ UYAK

..... a
..... a
..... b
..... a

ÖRÜŞÜK UYAK

..... a
..... b
..... a
..... b
..... c
..... b

➤ ASONANS

Dizelerde aynı ünlülerin ahenk sağlayacak şekilde sıkça tekrarlanmasıdır.

Örnek:

Öyle bir uzaklaş ki karda kalmasın izin.

➤ ALİTERASYON

Dizelerde aynı ünsüzlerin ahenk sağlayacak şekilde sıkça tekrarlanmasıdır.

Örnek:

Ne hâlden anlayan bulunur.

➤ NAKARAT

Şiiri oluşturan bölümlerin sonunda aynen tekrarlanan dizelerdir.

Örnek:

Böyle çıtır pıtır
Çıtırdamazdı ocaklar
Sen olmasan
Mırıl mırıl
Ninni bilmezdi dudaklar
Sen olmasan

➤ SES AKIŞI

Şiir okunurken seslerin içeriği yansıtacak Şekilde vurgu ve tonlama yapılarak çıkarılmasıdır.

AY KARANLIK

Maviye
Maviye alar gözlerin,
Yangın mavisine
Rüzgârda âsi,
Körsem,
Senden gayrisına yoksam,
Bozuksam,
Can benim, düŐ benim,
Ellere nesi?
Hadi gel,
Ay karanlık...

Ahmet Arif

➤ KELİME TEKRARI

Şiirde ahengi sağlayan unsurlardan biri de bazı kelimelerin ve kelime gruplarının tekrarlanmasıdır.

Örnek:

Beni bende demen bende deĐilem
Bir ben vardır bende benden ieru

KONULARINA GÖRE ŞİİR TÜRLERİ

EPIK ŞİİR

Savaş ve kahramanlık konularını coşkulu bir anlatımla işleyen şiirlerdir. Destanlar epik şiir türündedir.

LİRİK ŞİİR

Aşk, özlem, gurbet, vatan, din, ölüm gibi konularda duyguların dile getirildiği, coşkulu bir anlatımın kullanıldığı şiirlerdir.

DİDAKTİK ŞİİR

Bir düşünceyi aktarmak veya belli bir konuda öğüt, bilgi, ders vermek amacıyla öğretici nitelikte yazılan şiir türüdür.

SATİRİK ŞİİR

Kişilerin ve toplumun aksayan yönlerini eleştirel şekilde ele alan şiirlerdir. Halk edebiyatında **taşlama**, divan edebiyatında **hicviye** (hiciv), Batı etkisindeki Türk edebiyatında ise **satir**, **yergi** adını almıştır.

PASTORAL ŞİİR

Kır, çoban, köy hayatı ve bu temalara bağlı olarak doğa güzelliklerini anlatan şiir türüdür.

LİRİK ŞİİR

Çocukluğum, çocukluğum...
Gözümde tüten memleket.
Artık bana sonsuz hasret,
Sonsuz keder çocukluğum.

PASTORAL ŞİİR

Gümüş bir dumanla kapandı her yer,
Yer ve gök bu akşam yayla dumanı;
Sürüler, çimenler, sarı çiçekler,
Beyaz kar, yeşil çam yayla dumanı!

SATİRİK ŞİİR

Köy sallanır güldüğünde
Cin çarpılır değdiğinde
Beleş sofraya gördüğünde
Yumuluyor ölmüş gibi

DİDAKTİK ŞİİR

Şunlar ki çoktur malları
Gör nice oldu hâlleri
Sonucu bir gömlek imiş
Anın da yoktur yenleri

EPİK ŞİİR

Benden selam edin Bolu Bey'ine
Çıkıp şu dağlara yaslanmalıdır
Ok gıcirtısından kalkan sesinden
Dağlar seda verip seslenmelidir